

Korespondence Jana Nerudy vychází v tomto vydání poprvé v relativně úplném souboru, jenž obsahuje přes 2500 dopisů. Naše uspořádání se při této rozloze muselo řídit nejen zásadou přehlednosti a chronologie, ale také možnostmi a celkovým charakterem edice. Převážná část známé Nerudovy korespondence spadá totiž do druhé poloviny jeho života, do osmdesátých let; už tato skutečnost znesnadňovala prosté časové rozvržení dopisů do tří svazků. Nadto i co do objemu se písemné styky s jednotlivými adresáty značně liší. Samostatně se svým rozsahem a závažností vyčlenily především dopisy s V. K. Šemberou, jež vytvořily náplň celého druhého svazku. Ale potom nebylo už možná uspořádat dopisy chronologicky, a tak bylo zvoleno řešení, jež odpovídá nejlépe všem uvedeným okolnostem: do prvního ze zbývajících dvou svazků byly soustředěny nejvýznamnější další velké celky, do druhého pak řadíme všechny ostatní dopisy v časovém sledu.

Do prvního svazku *Dopisů Jana Nerudy* zařadujeme šest rozsáhlých korespondenčních celků: listy psané Anně Holinové, Josefu Václavu Fričovi, Adolfu Heydukovi, Juliu Grégrovi, Ladislavu Quisovi a rodině vlachobřezských Tichých. Úhrnem je to 870 dopisů, jež však přes vydavatelovo čtyřicetileté heuristické úsilí ani v jediném případě nepodávají úplný obraz básníkovy dopisového styku s těmito důvěrnými přáteli.

Tak například sám Adolf Heyduk označil svou sbírku Nerudových dopisů na obálce nápisem „Některé listy přítele Jana, jež mi zůstaly“, udávaje jejich počet číslem 130 (ve skutečnosti je jich jen 129). Podobně u rodiny Tichých dosvědčuje několikanásobné svědectví, že jejich korespondence obsahovala na 400 Nerudových dopisů, z toho na 300 psaných Anně Tiché.

Přes tuto relativní neúplnost podává však soubor těchto celků obšírný obraz veřejného i soukromého života Nerudova od konce padesátých let až do jeho smrti; jsou seřaděny tak, že jejich obsahová pásma na sebe navazují v přibližném chronologickém sledu. Úvodním celkem je Nerudova korespondence z druhé poloviny padesátých a ze začátku šedesátých let s Annou Holinovou, dcerou Františka Holiny (nar. 1806), komorníka generála křižovníků s červenou hvězdou, a Anny, roz. Šubrtové (1814—1888), dcery myslivce od Nového Knína. Anna Holinová se narodila v Prostřední Lhotě u Starého Knína 16. května 1836 a měla dva mladší sourozence, *Jindřicha* (1838—1905), jenž se po studiích stal úřed-

níkem České spořitelny, a *Emanuela* (nar. 1840). Neruda se s ní seznámil jako žák Akademického gymnasia r. 1852 na tanečních hodinách. Jejich vzájemný bližší styk se skončil patrně už r. 1863. Ojedinělé dopisy z pozdějších let tuto domněnku potvrzují. Holinová, jež po rozchodu s Nerudou a po úmrtí jiného nápadníka zůstala neprovdána, zemřela 27. února 1910. Její korespondenci s Janem Nerudou poprvé otiskl ve výboru Bohuslav Čermák v životopise Jana Nerudy (Květy 1895). Podobný výbor je i v edici *Z listáře Jana Nerudy* (1932) i v obou vydáních publikace Alberta Pražáka *Neruda v dopisech* (1941, 1950); poprvé v dochované úplnosti otiskuje tuto korespondenci Nerudovu (jen do r. 1862 a s hypotetickou datací) *Život Jana Nerudy* (I—IV, 1951—1956).

Korespondenci se starším Nerudovým básnickým druhem Josefem Václavem Fričem (1829—1890) doplňují zde Nerudovy dopisy psané druhé choti Josefa V. Friče Anně, roz. Kavalírové (1825—1893), a list Fričovu bratru Karlovi (1834—1915), těsně navazující na obsah vlastní fričovské korespondence. Korespondence s jinými členy fričovské rodiny je zařaděna do III. svazku *Dopisů Jana Nerudy*. Albert Pražák v svém výboru *Neruda v dopisech* korespondenci Nerudovu s Josefem V. Fričem neotiskl. (Srov. K. Cvejn, *J. V. Frič v dopisech a denících*, 1955.)

S Adolfem Heydukem (1835—1923) si Neruda dopisoval od prvního pražského seznámení a po Heydukově sňatku (r. 1877) i s jeho chotí Emílií (1859—1935), dcerou píseckého měšťana a restaurátora Petra Reinera (1818—1884). Bližší údaje o vztahu obou spisovatelů viz v článku Jana Nerudy „Rozmanitosti o Adolfu Heydukovi“ (Zlatá Praha 1885) a v Heydukových *Vzpomínkách literárních* (1911). Výbor z této korespondence otiskl Albert Pražák v *ČČM* 1905 a v obou vydáních knihy *Neruda v dopisech*.

JUDr. Julius Grégr (1831—1896), majitel a šéfredaktor *Národních listů*, se stal Nerudovým zaměstnavatelem r. 1865, když *Národní listy*, založené r. 1861, splynuly s *Hlasem*, v jehož redakci Neruda pracoval od r. 1862. Neruda si dopisoval i s oběma manželkami Julia Grégra, s Annou, roz. Hulešovou (1843—1876), a s Růženou, roz. Nobackovou (1858—1900). Korespondence s Juliem Grégrem vychází zde ponejprv v dosažitelné úplnosti (Albert Pražák v 2. vydání své publikace *Neruda v dopisech* otiskl jen šest Nerudových dopisů; viz též stať Karla Poláka v publikaci *Český bibliofil Janu Nerudovi*, 1941).

Oddíl obsahující korespondenci s JUDr. Ladislavem Quisem (1846—1913), rodákem čáslavským, zprvu členem redakce *Slovana* (1872), pak i redakce *Národních listů*, je poměrně úzký a monotematický. Už za pobytu Quisova v Praze, kdy docházelo k výměně dopisů jen nahodile, i po jeho odchodu do Čáslavi r. 1881 a později do Přelouče, kde působil jako advokát, má tato korespondence charakter styku převážně redakčního (*Národní listy*, *Poetické besedy*), ale nechybějí v ní ani zmínky o soukromí Nerudově. Dochovány jsou i lístky posílané Quisově choti Kamile. Výběr z těchto dopisů Jana Nerudy zařadil Quis do druhého oddílu své *Knihy*

vzpomínek a odtud převzal čtyři Nerudovy dopisy Albert Pražák do publikace Neruda v dopisech.

Závěrečný oddíl, věnovaný Nerudově korespondenci s vlachovobřezským bratrancem Aloisem Tichým a s jeho rodinou, usiluje opět poprvé o dosažitelnou úplnost. Alois Tichý, syn Tomáše Tichého, mistra tesařského v Blatné v jižních Čechách, a Ludmily, roz. Leitnerové ze Slabec, Nerudovy tety, byl panským hospodářským úředníkem nejdříve v Elhencích u Volyně, pak ve Vlachově Březí. První jeho žena byla Terezie Šrámková z Plzně. Jejich druhé dítě byla Anna Ernestina Tichá (1. dubna 1856 v Elčovicích — 28. června 1907). Kromě ní měl Alois Tichý z prvního manželství ještě syna Aloise a dcerku Marii (zemřeli oba r. 1858, Alois třiapůlletý 20. května, Marie brzy po narození, 16. září). Téhož roku 1858 zemřela i první žena Al. Tichého. Tichý se oženil podruhé r. 1859 s Gabrielou Budešínskou z Volyně a měl s ní tyto děti: Terézu (nar. 1862), provdanou pak za hospodářského úředníka Antonína Stiebra v Libochovicích (zemřela r. 1946), Bena, později hospodářského úředníka (utонуl r. 1914), Jindřicha (zemřel r. 1879 osmiletý), Vilmu (nar. 1863), jež se provdala za hospodářského úředníka Jana Matouška, Gabrielu (v dopisech ji jmenuje Neruda Gába nebo Bibička), Marii, jež byla provdána za hospodářského správce Červeného, Otýlii a Hildegardu (Hildu), provdanou poprvé Fantovou, podruhé Hanauerovou. R. 1873 zemřela i druhá choť Aloise Tichého a Tichý se oženil r. 1876 potřetí s Němkou Gabrielou, roz. Tabellovou, s níž měl ještě syna Rudolfa (nar. 1879), pozdějšího ředitele panství v Třeboni.

Neruda rodinu Tichých navštívil ve Vlachově Březí snad už počátkem let sedmdesátých, pak r. 1878 a 1880; k bližším stykům došlo od r. 1877, kdy umístil v Praze na školách a v dívčím penzionátu tři své neteře: Annu, Terézu a Vilmu. Anna se po studiu v Plzni, kde bydlela u příbuzného Bedřicha Reima, stala industriální učitelkou a učila v l. 1881—1883 v Doksanech a Brozanech na Roudnicku; 27. září 1883 se provdala za Vojtěcha Práška, hospodářského úředníka v Dubu na Šumavě, a s ním se později dostala na Moravu do Vranovic a Letovic; měli dvě děti, Emila, příštího lékaře, významného bakteriologa záhřebské university, jenž působil i ve Vídni a v Sarajevu, a Ludmilu (Lilu), jež se provdala za dr. Františka Očadlíka.

K vlastní korespondenci celé rodiny Tichých jsou připojeny i pozůstatky dopisového styku Jana Nerudy se sourozenci Aloisovými: s rodinou Hanse Tichého, poněmčeného rodáka z Blatné, jenž se usadil v Schreiberhau v Německu a vzal si za ženu Němku. Z korespondence Nerudovy s ostatními z blatenských Tichých, s Viktorem a Bedřichem, s Annou provd. Podhajskou, s Emílií, ženou blatenského hoteliéra, a s Karolínou, jež uhořela ve Vídni 8. prosince 1881 při požáru Opery, není zatím nic známo.

První ukázka z korespondence s rodinou Tichých byla publikována v něm. deníku Politik 12. dubna 1903. Téhož roku začala v časopisu Srdce (roč. III, listopad 1903 až červenec 1904) otiskovat vlachovobřezskou ko-

respondenci Miloslava Sísová: od ní je i edice tří dopisů v časopisu Jihočeské rozhledy z r. 1905 (roč. I, beletristická příloha Niva); z nich však přetiskujeme jen dva dopisy, neboť číslo, v němž byl publikován dopis třetí, se nepodařilo dosud najít v žádné naší knihovně. Z dalších edic uvádíme ještě: Ferdinand Pátek, Vzpomínky na Nerudu (Osvěta 1917, Zvon 1918) a Jan Neruda ve Vlachově Březí (Otavan III), Miloslav Novotný, Listy Jana Nerudy Aničce Tiché, 1926; viz i Albert Pražák, Neruda v dopisech (obě vydání). O stycích Nerudových s rodinou Tichých psal Karel Juda, Nerudova Anička milá (Zvon 1924).

Naše edice se řídí těmito zásadami: listy jsou v každé skupině řaděny chronologicky, nejdříve listy datované a ty, jež bylo možná datovat, pak listy, jež nedovedeme datovat nebo jež datujeme jen rámcově; pokud bylo možné, zejména v oddíle Anny Holinové, byly nedatované dopisy podle vnějších znaků (papír, tisk navštívenek, charakter písma) sestaveny do skupin odpovídajících chronologickému zařazení. Text je upraven podle ediční praxe Knihovny klasiků. Opravujeme jen zřejmé omyly a přepsání, např. *jakés* opatření m. *jakás* . . . (str. 350, ř. 15), *abych* užuž dostal m. *abys* . . . (402, 11) atp., a některé pravopisné zvláštnosti, a pokud nemají ráz expresivně významový.

Své doplňky v textu stavíme do hranatých závorek; do hranatých závorek dáváme i tištěné jméno Jan Neruda, je-li jím na navštívenkách nahrazen podpis. Údaje o obálkách, k nimž chybí dopis, uvádíme jen ve vysvětlivkách.

U korespondenčních lístků a zálepek upravoval a opravoval Jan Neruda důsledně oficiální dvojjazyčný předtisk adresních údajů: škrtil německé *in* a k českému *v* připojoval *e*, vyžadovala-li toho následná souhláska místního jména (*v* Letovicích, ale *ve* Vranovicích). Tyto změny nevyznačujeme ve vysvětlivkách jednotlivě.

V oddílu vysvětlivek užíváme zkratk: NM (Literární archiv Národního muzea), SM (Smetanovo muzeum v Praze), VM (Muzeum Jaroslava Vrchlického v Praze), NM, R. Morawetz — sbírka Richarda Morawtze v Literárním archivu; NL — Národní listy, OT — Opavský týdeník, OŽ — Obrazy života, PB — Poetické besedy, PM — Prager Morgenpost, Praž. n. — Pražské noviny, RK — Rodinná kronika; ŽJN — Miloslav Novotný, Život Jana Nerudy I—IV. Na vydání Nerudových spisů v Knihovně klasiků odkazujeme zkratkami: DK — Drobné klepy, MC — Menší cesty, Pod. — Podobizny, Spol. — Česká společnost, Umění — Výtvarné umění a hudba, Div. — České divadlo, Obrazy — Obrazy z ciziny; údaj soukr. maj. označuje otisk z vydavatelova opisu nebo podle fotokopie originálu, jehož dnešní uložení není známo. — Údaje o barvě dopisního papíru: m. — modrý, š. — šedý, z. — zelený, ž. — žlutý, f. — fialový.

Skrovné zbytky odpovědí Nerudových adresátů otiskujeme, jsou-li významné, ve výtahu, výjimečně v úplnosti, a to v části vysvětlivkové, vždy u dopisů, k nimž se vztahují. Jinak je pouze registrujeme.

Na závěr děkuji všem, kdož mně jakkoli přispěli při této práci. Jsou to především pracovníci Literárního archívu Národního muzea, Státní knihovny ČSSR, Státního archívu ČSSR, Archívu země České, Archívu hl. m. Prahy a Vlastivědného muzea v Hlinsku. Stejně vděčně vzpomínám i těch (živých či zesnulých), kdož mně umožňovali svým přispěním zachytit texty Nerudových listů. Jmenovitě pak děkuji redakčnímu tajemníku edice Spisů Jana Nerudy Aleši Hamanovi, s jehož pomocí byly zejména četné nedatované dopisy vstaveny do nové souvislosti, Jarmile Víškové z Ústavu pro českou literaturu za textovou revizi, muzikologu Jaroslavu Čeledovi, literárnímu historikovi prof. Josefu Kotalíkovi z Písku, Alexandru Vosátkovi, pracovníku oddělení literárních památek v antikvariátu Kniha v Praze, a paní Anně Řehákové, správce Muzea Adolfa Heyduka v Písku.

M. N.